

Simona Bohatá: Zbabělí hrdinové. Host, Brno 2023, 200 s.

CO NESPRAVÍ ČAS

Alena Šidáková Fialová

Simona Bohatá (1965), spisovatelka, která debutovala až ve dvaapadesáti letech, pře-kvapila zejména prózami *Všichni sou trapný* (2019) a *Klíkař Beny* (2021). V nich se vracela do časů normalizace, do dělnického Žižkova a Vysočan, čtvrtí s opadanou omítkou, chát-rajícími domy a špinavými plácky, osídlených podobně šedivými existencemi, které se snaží přežít, jak se dá. Čtenáře spisovatelka okouz-lila působivým, nepatetickým popisem mize-jících nouzových dělnických kolonií a pro-měny periferie v době žižkovské asanace, ale i dalších reálií z 80. let, tehdejší morálky a životního stylu, vztahů a charakterů. V nich dokázala najít ony hrabalovské perličky na dně a prosvítit jimi jinak depresivní dobu zmaru a donašečství.

Ve své nové povídkové sbírce *Zbabělí hrdi-nové* se Bohatá rozhodla tyto jistoty opustit: své příběhy zasadila převážně do blíže ne-určené současnosti, v níž konkrétní prostor a doba nehrají zásadnější roli. Čas tu slouží zejména jako veličina umožňující proměny postavy, charakterů a zejména pak vztahů.

Povídky je v knize obsaženo devět, ale zá-roveň i osmnáct: každý příběh se totiž dělí na dvě části a je vyprávěn ze dvou perspek-tiv, tedy rozdílnou optikou dvou protagoni-stů. V první, nejvýraznější povídce „Slunce v úplňku“, v její první části nazvané „Michal“, sledujeme příběh muže ve středním věku, který navštěvuje matku v domově důchodců jen proto, aby získal plnou moc k prodeji domu, v němž vyrůstal a jež nenávidí, pro-

tože matka v něm týrala jeho milovaného nevlastního bratra. Ten nedávno v psychia-trické léčebně zemřel a Michal matku nená-vidí o to víc. V druhé části, pojmenované „Danuše“, prožíváme totéž znovu z pohledu stařenky, která marně čeká na svého milo-vaného Míšu a věří, že ji brzo vezme zpět do jejich domu, jen co „dokončí rekonstrukci“, protože ho už konečně neotravuje jeho bratr, ten „spratek“ a „mešuge“.

Na stejném principu, tedy nasvícení ústřed-ního vztahu ze dvou úhlů, pracují i ostatní povídky, v nichž sledujeme patálie Standy, Blanky, Klaudivy, Ludvíky, Štefana, Jany a dalších. V jedné se dozvídáme, jak to bylo v manželství, v němž měl manžel dlouhole-tou milenku a až po smrti své manželky se dozvídá, že ani ona nebyla svatá, v jiné sle-dujeme situaci dvou párů, nespokojených, znuřených a žijících v zajetí pokroucených rodinných vztahů, kterým není cizí ani incest. Dominantní rodiče a jejich děti, jež se jim podřizují nebo je využívají, se ostatně opakují ve vícero textech: v jednom je mocný otec-komunista prostředkem k získávání rodinného štěstí tak, jak si ho přeje jeho dcera, v jiném se ocitá mladá žena v čistě formálním man-želství proto, že její nastávající potřeboval manželku, která dokáže vyjít s jeho ráznou matkou. Po letech se z nervózního doktůrka stane namyšlený šéf kliniky plastické chirur-gie, jenž tráví čas s milenkami, vozí se v bou-ráku a manželka je pro něj méně než otravný hmyz.

Povídky tedy stavějí na momentu překva-pení, kdy se dozvídáme, jak se věci nejspíše staly „doopravdy“, překvapení, že ten, koho jsme si napoprvé zařadili do určité škatulky, je ve skutečnosti někdo jiný. Ať už tím, že ho

proměnil čas a okolnosti, anebo jen proto, že ho vidíme z odlišného úhlu, očima jiné postavy. Změn v charakterech, které tu vytvá-řejí konflikt, je tu místy až moc: psychologie postav se někdy až příliš podřizuje autor-skému záměru ukázat ve výstižné zkratce, s kým máme tu čest.

Bohatá je totiž autorka rázná, která se s ničím nemaže a nebere si servítky. Její postavy jsou většinou vykreslené ostře a jed-noznačně, někdy až schematicky: hodné samaritánky, semetriky, které si nezaslouží slitování, slaboši, sebevědomí hajzlíci apod. Nejisté a opatrné postavy si nechávají určovat život různými přáteli či událostmi, které vtrh-nou do jejich životů a rozpohybují události.

Stejně ostrý a jednoznačný je také vše-vědoucí vypravěč. Ač se většina vyprávění odehrává v myslích postav, nepoužívá se tu ich-forma typická pro bilance, vzpomínání a vůbec reflexi myšlenkových pochodů. Vypravěč osvětluje úvahy, vnitřní monology a činy postav, proměny, zná postavy lépe než ony sebe – neváhá to vystihnout tak, aby postavu na malé ploše rychle pochopil i čte-nář. Mluví obecnou češtinou, používá polo-přímou řeč a sugeruje tak pocit, že postavy takto promlouvají samy k sobě: „*Debil jeden. Michal zuřil. Platí mu dost na to, aby přišel jednou včas. Kurva. Ještě že nedomluvil na dnešek i ty kupce. Chlap už je celej nedočkavej, protože na něho tlačí jeho stará. Nová stará, aby bylo jasno. Tohle Michal zná moc dobře, sám si to zažil. Rozvod, nová ženská, nověj barák, nověj děti. Nověj starosti k těm starejm. Ale co, vymlouvat mu to nebude. Jemu taky nikdo neradil.*“ (s. 7)

Nová kniha Simony Bohaté je živelná, sebe-jistá a suverénní – možná až příliš. To, co

v předchozích prózách do této „jízdy“ vná-šelo jakousi křehkost, opatrné záblesky ně-čeho neuchopitelného, nesamozřejmého, se tady vytratilo. Povídkám nelze nic zásadního vytknout, pointy jsou promyšlené, dialogy věrohodné, nápad se střídáním dvou optik nahlížejících jeden vztah je zajímavý – ale ono kouzlo, které před pár lety čtenáře a kri-tiky uchvátilo, už tady není. V příbězích ze zmizelé doby a míst, na periférii mezi ztrace-nými existencemi se mu zkrátka dařilo lépe. ■

V PASTI BOLESTNÉHO MÍJENÍ SE

Pavel Janoušek

Nevím, jestli jste si všimli, ale povídky to ne-mají na současném trhu s kulturními počiny nejjednodušší. Jsou sice psány a vydávány, nicméně současní spotřebitelé písmenek, ja-kož i kritici, kteří se jim je snaží dodávat, preferují velké, dlouhé a náležitě trendy pří-běhy, co vydají na tlustou knihu. Zjevně s pocitem, že jediné takto zknížněný papír je schopen konkurovat audiovizuálnímu se-riálu, tedy nejvýraznějšímu narativnímu žán-ru přítomné doby. Neboť korpulentní román svým adresátům nabízí, obdobně jako seriál, možnost oddávat se na po řadu večerů dosta-tečně zábavnému proudu tekoucího skoro-života; užívat si fakt velkých příběhů, které jsou zvláštní a zábavné, a přitom tak nějak fajn pořad víceméně stejně a předvídatelné. A navíc předlouhý text lze snáze přemiklivo-vat na návod, za jehož pomoci bychom si my všichni měli složitost světa převést na jedno- duchou hodnotovou rovnici.

Naproti tomu povídka, alespoň ta dobrá, ze své podstaty inklinuje ke krátké jednorázové výpovědi o určité specifické mezilidské si-tuaci... a pokud je takto napsaná, měla by být unikátní. Jenže zkuste něco takového sesmolit a prodat v čase, kdy lidé přenášejí své životy do digitálních sítí, které jsou plné všelijakých skoro úplně pravdivých jednorázových histo-rek a autentických výmyslů, osobních auto-stylizací, neuvěřitelně uvěřitelných politických story a dalších textových atrakcí. Tedy plné slov, jež mají tu výhodu, že se s nimi jako čtenář nemusíte zase tak patlat... protože je zkonsumujete již po přečtení dvou tří vět a hned můžete překlíknout na další...

Přesto si troufnu tvrdit, že...

... přítomná povídková kniha Simony Bohaté by mohla takto nastavené limity čte-nářského předporozumění naplnit – a vlastně i překonat. O to ostatně po svém usiluje rovněž nakladatelství Host, které ji graficky přizdobilo náležitě nudně lákavou obál-kou, jež má potenciálního adresáta oslovit také působivými reklamními texty. Ty se sice s tím, co najde uvnitř knihy, víceméně míjejí, nicméně měly by čtenáře přesvědčit, aby ji otevřel a začel se. A ke svému účasu zjistil,

že mu tyto celkem slušně napsané povídky nemusejí být až tak cizí, neboť se tematicky pohybují v obecně oblíbené poloze privátních nezdarů a občas se dotýkají intimností téměř bizarních.

A třebaže nejde o rozsáhlý román, mohli si případní čtenáři *Zbabělé hrdiny* Simony Bohaté začlenit alespoň do škatulky dnes uctívané pod názvem „minisérie“. Jde totiž o komponovaný celek složený z devíti poví-dek, jehož originalita a atraktivita spočívá v tom, že každá z nich je tvořena dvěma „podpovídkami“. Neboli vypráví „stejný pří-běh a shodnou situaci“ ze dvou vzájemně si protirečících perspektiv. Autorka totiž funkčně užívá postup obvyklý spíše u obsáh-lejších próz, kdy je „totéž dění“ nahlédnuto více aktéry tak, aby se ukázalo, že to v jejich myslích vůbec nemusí být „totéž dění“. Před-váděné subjektivní mentální mikrosvěty tím vstupují do vzájemné názorové a hodnotové opozice a konkurence, takže čtenář je nucen začít je porovnávat. Prezentace zajímavé „story“ tím ustupuje do pozadí a těžištěm výpovědi se stává konfrontace jejich interpre-tací. Cíleně směřující k poznání, jak daleko k sobě mohou naše sebereflexe a autostylizace mít a jaká drásavá nedorozumění se skrývají za během soukromých životů ve zdánlivě samozřejmé každodennosti. A také jak těžké je odlišit predátora od oběti, respektive jak často je člověk predátorem sobě samému neboli se stává obětí svého vlastního náhledu na život a ty druhé.

Již titulní oxymoron Zbabělí hrdinové...

... přitom naznačuje, že se autorka nesou-středí na postavy lidí šťastných a dokona-lých, nýbrž ji přitahují spíše ti, jejichž životy zabloudily či ztroskotaly. Proto nevyhledává okamžiky, kdy se člověčí city a vztahy rodí a jsou prostoupeny láskou a nadějí, a s chutí naopak zachycuje momenty traumatizujících, vypovídajících o naší neschopnosti si poro-zumět. Myslím psaní Simony Bohaté je nahlédnout vnitřní pitoresknost toho, jak takto vykojení jedinci v určitých hodnota-vých souřadnicích uvažují, respektive postih-nout tápání lidských existencí, které nejsou schopny najít ani sebe sama. Fascinují ji postavy bloudící, které nebyly s to se v danou vteřinu rozhodnout správně, a proto se jejich bytí vydalo špatnou cestou a vše v něm tak

nějak hapruje. A ani tok všeobjímající všed-nosti tudíž nedokáže dát hlubší smysl živo-tům, v nichž pozitivní emoce transmutovaly ve lhostejnost, ba nenávisť, přičemž jen málo-který z takto utvářených hrdinů najde odvahu své tápání překonat a provést osobní „reset a restart“.

Pokud jde o konkrétnější volbu postav a jejich problémů, tak...

... se Bohatá pohybuje na rovině evokace rozmanitých trablů, které přináší soužití žen a mužů. Nezaměřuje se přitom jen na man-žely či milence, ale i na další role, v nichž se lidé opačného pohlaví mohou ocítat. Způ-sob, jakým své postavy konstruuje, přitom naznačuje určité fabulační a myšlenkové vzorce. Kupříkladu při zobrazování manžel-ství a mileneckých konfliktů má autorka vždy o kousek blíže k ženské postavě, avšak se stej-nou chutí rozkrývá také pomýlenost a hlou-post žesb, dostanou-li se dvě z nich do souboje. Při kresbě vztahů mezi rodiči a dospělými dětmi jsou pak rodiče vždy dravci, kteří své děti od malička deformují. Despotické matky proto ze svých synů vždy učiní pitomce, co se jim marně snaží vzepřít – až ke zdrcující nenávisti. A nechýbí tu ani postava dcery, již na celý život těžce poznamená obdiv k otci, jinak patrně osobě těžko akceptovatelné jako pozitivní vzor.

Přes to všechno si však troufnu konstato-vat, že autorčiným cílem není dělit lidi na jednoznačně dobré a zlé. Více než své postavy klasifikovat ji totiž baví ironicky si s nimi pohrávat jako s protihrači ve hře, kterou ani jeden z nich nechápe.

Volba postav a dominance určitého typu syžetu...

... vtiskuje autorčině povídkové minisérii také její kompozici. Většina předváděného mezilidského neporozumění má sice svou přítomnost v blíže neurčeném polistopado-vém bezčasu, ovšem snaha hledat jeho příčiny v individuální lidské minulosti vede Bohatou k tomu, že se povídky v mnoha reminiscen-cích vrací do předlistopadové reality jako do časů, v nichž bylo jejím hrdinům dáno se zformovat. To jí následně také umožňuje obracet se do této minulosti více a více – až po taková vyprávění, která jsou v ní zcela ukotvena.

Pro autorku i pro adresáta mého věku je to přirozené, uvědomuju si však, že ti mladší musejí *Zbabělé hrdiny* číst už *de facto* jako re-tro a historickým podtextům sdělovaného už nemusejí vždy rozumět. Naštěstí jim to Bo-hatá usnadňuje tím, že i při těchto návratech zůstává v rovině apolitické, privátní. (S výjim-kou naznačeného příběhu o dceři přebírající své manýry od milovaného otce: komunistic-kého funkcionáře, který jí „tehdy“ byl scho-pen zařídít jakékoliv blaho.) Ono retro by tak nemuselo být pro mladší adresáty překážkou, ale spíše něčím ozvláštňujícím orientálním.

Ke kompozici představované prozaické mi-nisérie ovšem patří i to, že navzdory vši životní skepsi, která ji postupuje, v poslední povídce, na posledních stránkách knihy, Bohatá nečekaně, avšak logicky, nabídne cel-kem přijatelný happy end. Předloží čtenáři naději, že by to v těch vztazích mezi námi nemuselo být zas tak zlé... čili stvoří dva nemladé lidi, ji a jeho, kteří se navzdory všem lapáliím setkají, dají dohromady, ba naleznou odvahu vydat se v líbezném čase vánočním na společnou cestu... navíc za svými velkými dětmi, které se tam někde daleko také potkaly a setkaly. Jako by autorka už myslela na scé-nář filmu, jenž má z jejího textu vyvstat a jenž potřebuje, aby obrazy vzájemného míjení byly v poslední scéně přebity hlasem Binga Crosbyho a cinkajícími vánočními ozdobami, a divák se tak mohl těšit, že se u stromečku konečně zase všichni obejmeme.

Nemyslím, že by...

... povídky Simony Bohaté pronikly do školních čítanek, natočit by se ale daly. Na současném trhu s literaturou by pak mohly zaujmout určitou část vstřícných adresátů. A také jim naznačit, že četba nemusí být vždy jen četba, tedy konzum příběhu, ale může někdy iniciovat i dialog s literaturou: s tex-tem, jenž se nebojí přitažlivých atrakcí, a při-tom má přinejmenším ambici zakoušet, zda se dá slovy vyjádřit i nepojmenovatelné, a oso-bitým způsobem tak nahlédnout pod povrch jevového. Tedy konkrétně, v případě Bohaté, si připomenout, jak bolestných podob může nabývat neporozumění, které chtě nechtě prostupuje naši vzájemnou (ne)komunikaci, jak se každý z nás nejen míjí s těmi druhými, ale také jak často naráží na sebe sama a své vlastní limity. ■